
I. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

УДК 334.012.64.001:338.242.4.025

СИСТЕМА ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

О. В. КЕНДЮХОВ, доктор економічних наук
(Донецький національний технічний університет)

***Анотація.** У статті розглянуто українську практику формування та функціонування системи державної підтримки малого підприємництва. На основі аналізу нормативно-правового поля, статистичних звітів інститутів підтримки підприємництва побудовано модель державної підтримки малого підприємництва в Україні.*

***Ключові слова:** мале та середнє підприємництво, механізм, державна підтримка, система.*

Однією з основних умов становлення ринкової економіки в країні є забезпечення високого рівня розвитку підприємництва. Найважливішим сегментом в економіці з погляду на кількість суб'єктів підприємництва, які в ньому функціонують (98–99 % загального обсягу), їх демографічних характеристик і внеску у створення нової вартості (в країнах ЄС 60 % ВВП), забезпечення зайнятості та самозайнятості (60–70 % зайнятого населення в ЄС), участі в експортних операціях і наявного потенціалу зростання завдяки створенню, впровадженню та комерціалізації інновацій є мале підприємництво. Майже в усіх розвинених країнах, у яких малі підприємства успішно розвиваються в останні п'ятдесят років, сформувалися системи його державної підтримки. В країнах пострадянського простору формування систем державної підтримки малого підприємництва почалося лише в дев'яностих роках і їх функціонування не забезпечує необхідний для країн рівень розвитку аналізованого сектора.

Теоретико-методологічні основи формування системи державної підтримки малого підприємництва в Україні розглянули вітчизняні науковці, зокрема Н. А. Кулик, З. С. Варналій, М. М. Хурса, Н. І. Галан, Л. О. Логіненко. При цьому основну увагу ці вчені приділили інститутам та інструментам державної підтримки малого підприємництва. В умовах зростаючих темпів інтеграції та глобалізації особливої актуальності набуває дослідження основних елементів системи державної підтримки малого підприємництва та взаємозв'язків між ними.

Метою статті є дослідження українського досвіду формування та функціонування системи державної підтримки малого підприємництва.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі завдання:

- визначення економічної сутності дефініції «систем»;
- виокремлення компонентів системи державної підтримки малого підприємництва;

- дослідження особливостей системи державної підтримки малого підприємництва в Україні.

Існуючі наукові праці щодо трактування дефініції «система» дозволяють визначити, що система являє собою упорядковане уявлення про об'єкт. За своєю сутністю системи державної підтримки малого підприємництва в більшості країнах світу являються великомасштабними системами, яким притаманні такі характеристики: стійкість, потреба у фінансових ресурсах, управління з урахуванням територіальних особливостей, безповоротний характер розвитку та взаємозв'язок з іншими системами.

Використовуючи принцип побудови великомасштабних систем і застосовуючи агрегативно-депозитарний підхід до аналізу системи державної підтримки малого підприємництва, виокремимо такі компоненти:

- вихідні елементи: мета, цілі, принципи та завдання державної підтримки малого підприємництва, державний апарат, який являє собою сукупність державних органів, що забезпечують реалізацію державної підтримки малого підприємництва;

- сукупність функціональних елементів системи (нормативно-правові акти, направлені на підтримку та розвиток малого підприємництва; напрями підтримки; державна інфраструктура підтримки малого підприємництва);

- сукупність взаємозв'язків, що поєднують усі компоненти.

За останні десять років в Україні сформовано систему державної підтримки малого

підприємництва, що побудована на проблемно-орієнтованому принципі (тобто визначення проблем цільової групи та надання підтримки для розв'язання ідентифікованих проблем). Розширення масштабів діяльності малих підприємств при участі держави потребує системної та комплексної підтримки як на національному, так і на муніципальному рівнях. Для досягнення високих кількісних і якісних показників розвитку малого підприємництва в Україні створена дворівнева система підтримки малого підприємництва, тобто її вихідні елементи формуються на національному та регіональному рівнях.

Особливостями української системи державної підтримки малого підприємництва є створення чіткого організаційно-економічного механізму розподілу повноважень між центральними та регіональними органами влади з метою комплексного розв'язання національних і регіональних проблем, формування стратегії надання підтримки з урахуванням національних і муніципальних пріоритетів шляхом розробки національних і регіональних програм. На національному рівні мета та принципи державної підтримки малого підприємництва в Україні визначені в Законах України «Про розвиток та державну підтримку малого підприємництва в Україні» та «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» (табл. 1).

Таблиця 1

Вихідні компоненти системи державної підтримки малого підприємництва в Україні

Назва компонента	Сутність відповідно до нормативно-законодавчої бази України
Мета	1) Створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва; 2) забезпечення розвитку суб'єктів малого й середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності; 3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого та середнього підприємництва; 4) сприяння провадженню суб'єктами малого та середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки; 5) забезпечення зайнятості населення завдяки підтримці підприємницької ініціативи громадян

Продовж. табл. 1

Назва компонента	Сутність відповідно до нормативно-законодавчої бази України
Державний апарат	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважений орган у сфері розвитку малого та середнього підприємництва, інші центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим і Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування
Принципи	1) Ефективність підтримки малого та середнього підприємництва; 2) доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого підприємництва; 3) забезпечення участі представників суб'єктів малого та середнього підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого та середнього підприємництва, у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері; 4) створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого підприємництва, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку малого й середнього підприємництва, до участі у виконанні таких програм і для отримання державної підтримки; 5) ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм; 6) відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки; 7) доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва для всіх суб'єктів малого і середнього підприємництва

Джерело: побудовано автором на основі [6, 7].

На регіональному рівні вихідні елементи (мета, завдання, цілі, принципи) визначаються в 25 регіональних програмах, що діють два календарні роки. Функціональна підсистема

системи державної підтримки малого підприємництва в Україні складається з трьох компонентів і трьох основних напрямів, що представлені у табл. 2:

Таблиця 2

Функціональні компоненти системи державної підтримки малого підприємництва України

Назва	Складові елементи
Нормативно-правові акти (основні)	Конституція України, Господарський Кодекс України, Податковий Кодекс України, Закон України № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», Закон України № 1160-IV «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», Закон України № 2157-III «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», Закон України № 4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», Закон України № 5205-VI «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», Закон України № 877-V «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», Закон України № 1160-IV «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», Постанова Кабінету Міністрів України № 510 «Про затвердження Порядку реєстрації організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва», Постанова Кабінету Міністрів України № 68 «Деякі питання надання суб'єктам малого та середнього підприємництва кредитно-гарантійної підтримки», Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 112 «Про затвердження форм документів, необхідних для реєстрації організацій як об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва»
Напрями підтримки	Фінансова (часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами; часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями; надання гарантії та поруки за кредитами; надання кредитів; надання позик на придбання і впровадження нових технологій; компенсація видатків на розвиток кооперації; фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій). Інформаційна (створення та забезпечення функціонування державних, регіональних і місцевих інформаційних систем, інформаційно-телекомунікаційних мереж, сприяння започаткуванню підприємницької діяльності за допомогою Інтернету; надання інформації: про

Продовж. табл. 2

Назва	Складові елементи
Напрями підтримки	стан виконання державних, регіональних і місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва та рівень ефективності державної підтримки; про стан розвитку малого та середнього підприємництва; про об'єкти інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва; іншої інформації (економічної, правової, статистичної, виробничо-технологічної, з питань маркетингу), необхідної для забезпечення розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва). Консультаційна (сприяння утворенню об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва, які надають консультаційні послуги суб'єктам малого та середнього підприємництва, та забезпечення їх діяльності; спрощення доступу до інформації в режимі реального часу)
Інфраструктура	531 бізнес-центр, 76 бізнес-інкубаторів, 46 технопарків, 535 лізингових центрів, 3964 небанківські фінансово-кредитні установи, 242 фонди підтримки підприємництва (з яких 27 створені за участю Українського фонду підтримки підприємництва), 3031 інвестиційних та інноваційних фондів і компаній, 3902 інформаційно-консультативні установи

Джерело: побудовано автором на основі [1, 3, 4, 6, 8].

Реалізація заходів державної підтримки в Україні здійснюється тільки на регіональному рівні, а фінансування функціональних компонентів системи державної підтримки малого підприємництва здійснюються за рахунок Державного бюджету України та регіональних бюджетів. Оцінка результативності функціонування системи здійснюється на двох рівнях (національному та регіональному) при аналізі сукупності результативних показників, що складаються з кількісних індикаторів, серед яких основними є кількість малих підприємств, кількість створених робочих місць (кількість зайнятого в секторі населення) та рівень надходження до бюджету.

Важливим при аналізі системи державної підтримки малого підприємництва є дослідження сукупності взаємозв'язків між її компонентами, що характеризуються певними потоками фінансових та інформаційних ресурсів. Зауважимо, що для української системи державної підтримки малого підприємництва характерними є переважно односторонні фінансові та інформаційні потоки (від державних інститутів до суб'єктів малого підприємництва) у рамках реалізації програм прямої підтримки малого підприємництва (рис. 2).

Задля досягнення поставленої мети в Україні діє одностороння система підтримки малого підприємництва, тобто інформаційні та

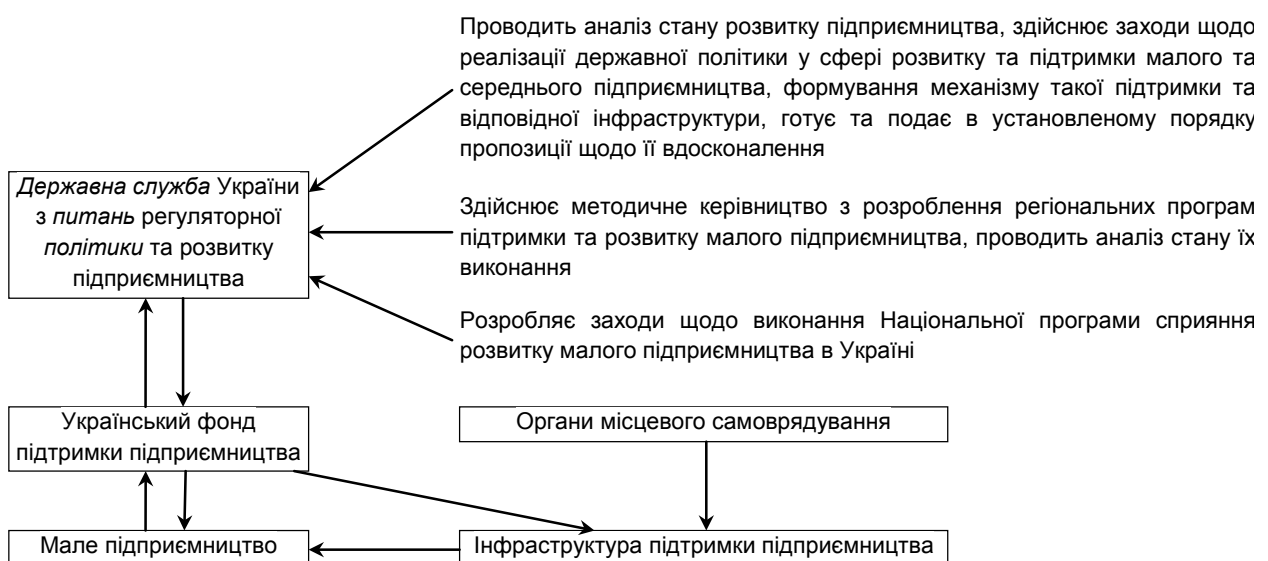

Рис. 1. Система державної підтримки малого підприємництва в Україні (побудовано автором на основі табл. 1, 2, 6, 7)

фінансові потоки направлені від державних інститутів підтримки малого підприємництва, однак інформаційні потоки від сектора малого підприємництва до державного апарату обмежені, що унеможливує врахування проблем при вдосконаленні нормативно-правової бази, тому потрібно дослідити та вдосконалити її.

Проведене автором дослідження дозволило сформулювати ряд висновків:

Система державної підтримки малого підприємництва являє собою великомасштабну систему, що складається з вихідних елементів (мета, цілі, принципи та завдання державної підтримки малого підприємництва, державний апарат, який являє собою сукупність державних органів, що забезпечують реалізацію державної підтримки малого підприємництва), сукупності функціональних елементів системи (нормативно-правові акти, спрямовані на підтримку та розвиток малого підприємництва; напрями підтримки; державна інфраструктура підтримки малого підприємництва), сукупності взаємозв'язків, що поєднують усі компоненти.

Для системи державної підтримки малого підприємництва України характерні такі особливості:

- система є дворівневою, тобто вихідні компоненти формуються на національному та муніципальному рівнях, при цьому сформовано чіткий організаційно-економічний механізм розподілу повноважень між центральними та регіональними органами влади;
- взаємозв'язки, що поєднують окремі компоненти системи представлені у вигляді несистематичних односторонніх фінансових та інформаційних потоків;
- системі притаманна відсутність деяких необхідних компонентів системи державної підтримки малого підприємництва, зокрема невизначеними залишаються цілі та критерії її формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/1220>. – Назва з екрана.
2. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики : монографія / Варналій З. С. – [3-тє вид.]. – К. : Т-во «Знання» : КОО, 2005. – 302 с.
3. Галан Н. І. Державна підтримка малого та середнього бізнесу: досвід розвинених країн : монографія / Н. І. Галан. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетров. нац. ун-ту, 2007. – 188 с.
4. Закони України [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт Український фонд підтримки підприємництва. – Режим доступу: <http://www.ufpp.gov.ua/entrepreneur/legislation>. – Назва з екрана.
5. Кулик Н. А. Государственная поддержка малого бизнеса в России / Кулик Н. А., Онищенко Л. Г. // СТЭЖ. – 2010. – № 11. – С. 28–36.
6. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 2157-III від 21.12.2000 р. : станом на 1 січ. 2013 р. / офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2157-14>. – Назва з екрана.
7. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 4618-VI: станом на 1 січ. 2013 р. / офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>. – Назва з екрана.
8. Основні нормативно-правові акти у сфері малого та середнього підприємництва [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт Управління споживчого ринку та підприємництва Чернігівської міської ради. – Режим доступу: <http://www.chernigiv-biznes.com.ua/ua/2012-08-16-20-52-52/2012-08-16-20-54-43/63-2012-09-06-15-59-33>. – Назва з екрана.
9. Хурса М. М. Мале підприємництво: економіко-організаційні аспекти діяльності : монографія / Хурса М. М. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – 220 с.

А. В. Кендюхов, доктор экономических наук (Донецкий национальный технический университет). **Система государственной поддержки малого и среднего предпринимательства в Украине.**

Аннотация. В статье рассмотрена украинская практика формирования и функционирования системы государственной поддержки малого предпринимательства. На основе анализа нормативно-правового поля, статистических отчетов институтов поддержки предпринимательства построена модель государственной поддержки малого предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: малое и среднее предпринимательство, механизм, государственная поддержка, система.

A. V. Kendyukhov, Dc. Econ. Sci., Professor (Donetsk national technical university). **The system of state support for small and medium business in Ukraine.**

Summary. The article deals with the practice of Ukrainian and functioning system of state support of small business. The analysis of the legal framework to support entrepreneurship, statistical reports, business support institutions the model of state support of small business in Ukraine.

Keywords: small and medium enterprises, the mechanism of state support system.